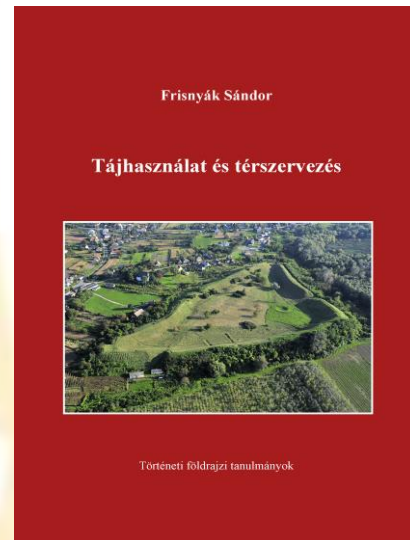

Itinerárium a Kárpát-medence történetének térbeli folyamataihoz

Frisnyák Sándor: *Tájhasználat és térszervezés.*
[Sorozatszám: Történeti földrajzi tanulmányok.]
Szerencs-Nyíregyháza, 2012., 204. oldal

Újabb kötetet jelentetett meg a nyíregyházi történeti földrajzi műhely *Tájhasználat és térszervezés* címmel, amelyben Frisnyák Sándor professzor 12 tanulmánya olvasható Gál András válogatásában. A szerző és a szerkesztő együtt már több történeti földrajzi témájú kötetet szerkesztett a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete és a szerencsi Bocskai István Gimnázium közös kiadásában. A számos kötetet tartalmazó kiadványsorozatuk is mutatja, hogy a nyíregyházi műhely nemcsak a történeti földrajz legjelentősebb tudományos konferenciáinak rendszeres megszervezésében talált otthonra Szerencsen, hanem a könyvkiadásban is gyümölcsöző a kapcsolat jött létre. A közösen rendezett konferenciákon több tudomány területéről meghívott kutatók fejthetik ki és vitathatják meg eredményeiket; a könyvkiadások keretében pedig nem csak a műhelyhez tartozók publikálnak, hanem olyan szerkesztett kötetek is megjelennek, amelyekben a tudományterülettel foglalkozó magyarországi és határon túli kutatók találnak magas szintű tudományos fórumot. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a nyíregyházi-szerencsi műhely konferenciái, kiadványai és nem utolsósorban Frisnyák Sándor professzor munkássága révén mára a magyarországi történeti földrajz jelentős központjává vált. Ennek a műhelynek és benne a szerző gazdag életművének egy nemrég megjelent kötetére szeretné felhívni a figyelmet az alábbi ismertetés.

A címben megfogalmazott választás indokolt, mivel a tájhasználat és térszervezés vizsgálata, elemzése talán az egyik legfontosabb történeti földrajzi téma, ahol a rokontudományok által is vizsgált területeken a földrajz szemlélete, szempontjai, módszerei alapján olyan eredményeket tud megfogalmazni, amelyekben a történeti korok folyamatai összefüzőtté és ténylegesen térbelivé válnak. A kötet is jó példája a fentieknek. Alapvetően a táj – tájhasználati funkció – település hármassága köré szerveződik, különböző történeti korokban jelenítve meg ezek összefüggéseit. Bár a tanulmányok nem ebben a sorrendben találhatók teljeseen, de most az ajánlás szempontjából érdemes a fentiek alapján csoportosítani őket.

A kötet bevezetőjében Gál András ismerteti a témában megjelent fontosabb munkákat, a szerzőnek a tudományterületet újratereztő történeti földrajzi kutatásait, konferenciaszervező és szerkesztői munkásságát, valamint iskola- és műhelyteremtő tevékenységét.

Az első tematikai egységbe négy tanulmány sorolható, amelyek különböző tájak tájhasználati változásait tárgyalják. A kezdő tanulmány a korai államszerveződés időszakát jeleníti meg, amely tömör, de részletes összefoglalás a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Árpád-kori kultúrtájja formálásának folyamatáról. A Gömöri-medence tájhasználati változását összefoglaló tanulmány a táj adottságainak társadalom általi hasznosítását a 14-15. és a 18-19. századi folyamatok kapcsán vizsgálja, bemutatva egyrészt a korszakok tájhasználatának térszerkezetét a táj egészére, illetve a fontosabb települések környezetére vonatkoztatva, másrészt külön kiemeli a legfontosabb tájhasználati funkciók (erdőgazdálkodás, bányászat, ipar) területi megjelenését és azok változásait. Szűkebb korszakot ölel át a Börzsöny-vidék 18-19. századi tájhasználatát tárgyaló tanulmány. Rövid áttekintést ad a történeti előzményekről, a hódoltsági pusztulásokról, majd statisztikai adatokban, térképi ábrákban gazdag, igen széleskörű elemzésben mutatja be a kultúrtáj rekonstrukcióját és fejlesztését. A negyedik táji keretben írt tanulmány már a 20. századba vezet el és a Gödöllői-dombság tájhasználati változásait tárgyalja az előzmények rövid felvázolásával. Statisztikai táblázatokra építve és a társadalmi változásokkal összevetve mutatja be mind táji összegzésben, mind településenkénti tagolásban a földrajzi adottságokhoz igazodó művelési ágak arányát és azok változását.

A kötet második tematikus egysége különböző tájhasználati funkciók tárgyalása. Az első ilyen tanulmány az erdő szerepét tekinti át a Kárpát-medence gazdasági életében. Hasonló jellegű a következő, amely a vízenergia használatát mutatja be szintén Kárpát-medencei összefüggésben, míg a harmadik a védelmi funkció és a földrajzi energiák kapcsolatát vizsgálja a Zemplén-hegység táji egységében.

A harmadik egység a szerző települési tájhasználatot feldolgozó gazdag történeti földrajzi munkáiból válogat. Az öt település tájhasználatának különböző szempontú bemutatása jól példázza és árnyalja az előző két tematikus egység megállapításait. Szikszó esetében a tájjal szoros egységben működő és földrajzi helyzetét a történeti korokban jól hasznosító mezővárost mutat be igen részletesen. Kistarján jellemzésében az ártéri hasznosítás sajátos formái vannak a középpontban. Vác történeti földrajzi vizsgálata elsősorban földrajzi energiáinak, központi hely jellegének és táj- és természetierőforrás-használatának elemzésére koncentrálódik. Hasonló jellegű Gödöllő városának vizsgálata, erőteljesebb tájhasználati hangsúllyal. Végül pedig egy szűkebb témára koncentrálna Isaszeg példáján mutatja be a tájhasználat változásával szoros összefüggésben lévő történeti demográfiai folyamatok jellegét. Mindenképpen ki kell emelni a kötet értékeként az összes tanulmány esetében a tematikus térképek, statisztikai táblázatok és ábrázolások nagy számát és tartalmi gazdagságát.

Végezetül elmondható, hogy ez a kötet több mint kiváló tanulmányok gyűjteménye, kifejezi a szerző munkásságának értékeit, igen gazdag forrásismeretét, széleskörű adatgyűjtését, azok rendszerző feldolgozását és részletgazdag elemzését, valamint a munkáiban megjelenő szintézist, amely a szó eredeti értelmében fejezi ki a földrajz lényegét és célját. Tanulmányai a történelem, néprajz, sőt a régészet művelői számára is hasznosítható eredményeket jelenítenek meg. Olyan kötet született, amely részleteiben és egészében is forrásként használható a táj-, település- és gazdaságtörténeti kutatásokban, sőt tankönyvként is ajánlható a felsőoktatás történeti földrajzot érintő tárgyai esetében. De azok számára is élvezetes olvasmány lehet, akik különösebb szakmai cél nélkül érdeklődnek Magyarország múltjának kevésbé ismert térbeli, földrajzi vonatkozásai iránt.

A kötet hozzáférhető a Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézetének honlapján, és a http://zeus.nyf.hu/~foldrajz/konyvek/tajhasznalat_es_terszervezes.pdf linkről bárki számára letölthető.

Csüllög Gábor, Budapest